

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
SIEGBERT ALBER

της 30ής Απριλίου 1998 *

A — Εισαγωγή

1. Η Επιτροπή κίνησε την παρούσα διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως της Συνθήκης κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, λόγω μιας σειράς παραβιάσεων της ισχύουσας στο κοινοτικό δίκαιο αρχής της ίσης μεταχειρίσεως και δη λόγω παραβιάσεων διά νομοθετικών ρυθμίσεων, εκτελεστικών διατάξεων και εισάγουσας δυσμενή διάκριση διοικητικής πρακτικής. Πρόκειται κατ' ουσίαν για την αναγνώριση σε μη ελληνικές οικογένειες της πολυτεχνικής ιδιότητας υπό την έννοια της ελληνικής νομοθεσίας και για τις κοινωνικές παροχές που συνδέονται με την ιδιότητα αυτή, οι οποίες, κατά κανόνα, προβλέπονται μόνο για τους Έλληνες υπηκόους.

2. Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο,

— να αναγνωρισθεί ότι η Ελληνική Δημοκρατία, καθόσον αποκλείει, με κανονιστικές διατάξεις ή συνεπεία διοικητικής πρακτικής, λόγω της ιθαγένειάς τους, τους εργαζομένους υπηκόους των άλλων κρατών μελών της Κοινότητας, είτε είναι

μισθωτοί είτε ανεξάρτητοι επαγγελματίες, καθώς και τα μέλη της οικογενείας τους, αφενός μεν, από την αναγνώριση της ιδιότητας πολυτέκνου ενόψει της χορηγήσεως των παροχών που προβλέπονται υπέρ των πολυμελών οικογενειών, αφετέρου δε, από τη χορήγηση των οικογενειακών επιδομάτων, παραβαίνει τις υποχρεώσεις που υπέχει από το κοινοτικό δίκαιο και δη από τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης ΕΚ, το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68¹, το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70², το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34/ΕΟΚ³ και το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71⁴,

— να καταδικασθεί η Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

3. Η Ελληνική Δημοκρατία ζητεί,

1 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33.

2 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64.

3 — ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 191.

4 — ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

- να απορριφθεί η προσφυγή,
- να καταδικασθεί η Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

B — Πραγματικά περιστατικά

4. Διάφορες καταγγελίες επέσυραν την προσοχή της Επιτροπής επί της βαλλομένης άνωσης μεταχειρίσεως. Ακόμη και κατά τη διάρκεια της έγγραφης διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου υποβάλλονταν καταγγελίες στην Επιτροπή. Πριν από την επίσημη έναρξη της διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως της Συνθήκης, η Επιτροπή είχε ήδη από το 1992 αλληλογραφία με την Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελληνικής Δημοκρατίας. Η Επιτροπή απευθύνθηκε, με τις επιστολές της 2ας Μαρτίου 1992⁵ και της 11ης Ιουνίου 1992⁶, στη Μόνιμη Αντιπροσωπεία, η οποία απάντησε με την επιστολή της 23ης Ιουνίου 1992⁷. Η Επιτροπή θεώρησε περαιτέρω ότι η ελληνική νομική κατάσταση αντιβαίνει προς το κοινοτικό δίκαιο και κίνησε, με το έγγραφο οχλήσεως της 20ής Ιουλίου 1993⁸, τη διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως της Συνθήκης. Στο έγγραφο αυτό δεν δόθηκε απάντηση, οπότε η Επιτροπή εξέδωσε, στις 18 Μαΐου 1995⁹, αιτιολογημένη γνώμη, τάσσοντας προθεσμία συμμορφώσεως δύο μηνών. Με επιστολή της 3ης Αυγούστου 1995¹⁰, η Μόνιμη Αντιπρο-

σωπεία ανήγγειλε μια τροποποίηση της νομοθεσίας. Η Επιτροπή έλαβε συναφώς θέση με την επιστολή της 13ης Οκτωβρίου 1995¹¹. Με επιστολή της 19ης Δεκεμβρίου 1995¹², η Μόνιμη Αντιπροσωπεία διαβίβασε ένα σχέδιο νομοθετικής ρυθμίσεως. Η Επιτροπή απάντησε συναφώς με την επιστολή της 24ης Απριλίου 1996¹³. Το στάδιο στο οποίο βρισκόταν η μελετώμενη τροποποίηση της νομοθεσίας και η έκταση της εν λόγω τροποποιήσεως κρίθηκαν από την Επιτροπή μη ικανοποιητικά, οπότε άσκησε, στις 2 Μαΐου 1996, προσφυγή, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 31 Μαΐου 1996 και επιδόθηκε στην Ελληνική Κυβέρνηση στις 11 Ιουλίου 1996.

5. Κατά τη διάρκεια της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας, η Ελληνική Κυβέρνηση γνωστοποίησε, με επιστολή της 3ης Απριλίου 1997, ότι η αναγγελθείσα τροποποίηση της νομοθεσίας πραγματοποιήθηκε εν τω μεταξύ με το άρθρο 39 του νόμου 2459/97¹⁴. Καίτοι αναφέρθηκε στην τροποποίηση της νομοθεσίας, η Επιτροπή ενέμεινε στην προσφυγή.

6. Οι κατ' ιδίαν κανόνες δικαίου που αποτελούν το αντικείμενο της διαφοράς έχουν ως εξής:

1. Νόμος 1910/1944

Στο άρθρο 1 του νόμου καθορίζονται οι, από απόψεως ουσιαστικού δικαίου, προϋ-

5 — Έγγραφο υπ' αριθ. 3411, πρβλ. παράρτημα I του δικογράφου της προσφυγής.

6 — Έγγραφο υπ' αριθ. 9495, πρβλ. παράρτημα I του δικογράφου της προσφυγής.

7 — Έγγραφο υπ' αριθ. πρωτ. 3082/A/5458, πρβλ. παράρτημα II του δικογράφου της προσφυγής.

8 — Έγγραφο υπ' αριθ. SG (93) D/12255, πρβλ. παράρτημα IV του δικογράφου της προσφυγής.

9 — Έγγραφο υπ' αριθ. SG (95) D/6528 = E (95) 0578, πρβλ. παράρτημα V του δικογράφου της προσφυγής: το συνοδευτικό έγγραφο φέρει ημερομηνία 18 Μαΐου 1995, ενώ η αιτιολογημένη γνώμη φέρει ημερομηνία 22 Μαΐου 1995. Στο ίδιο το δικόγραφο της προσφυγής αναφέρεται ως ημερομηνία αποστολής της αιτιολογημένης γνώμης η 14η Ιουνίου 1995.

10 — Έγγραφο υπ' αριθ. πρωτ. 3082.5/A/4348, πρβλ. παράρτημα A του υπομνήματος αντικρούσεως.

11 — Έγγραφο υπ' αριθ. 1423, πρβλ. παράρτημα B του υπομνήματος αντικρούσεως.

12 — Έγγραφο υπ' αριθ. πρωτ. 3082.5/A/6433, πρβλ. παράρτημα VI του δικογράφου της προσφυγής.

13 — Έγγραφο υπ' αριθ. 0685, πρβλ. παράρτημα VII του δικογράφου της προσφυγής, το οποίο αντιστοιχεί στο παράρτημα Δ του υπομνήματος αντικρούσεως.

14 — Δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ Α' 17, της 18ης Φεβρουαρίου 1997.

ποθέσεις αναγνώρισεως της ιδιότητας πολυτέκνου, ενώ στο άρθρο 2 διατυπώνονται λεπτομερείς διαδικαστικές προϋποθέσεις για την αναγνώριση της εν λόγω ιδιότητας. Τα άρθρα 3 έως 12 περιλαμβάνουν σειρά κοινωνικών πλεονεκτημάτων που ανταποκρίνονται σε διαφορετικό βαθμό στις σύγχρονες ανάγκες.

25ου έτους της ηλικίας του νεότερου και αγάμου τέκνου της.

Τέλος, η παράγραφος 4 προβλέπει τη χορήγηση ισόβιας συντάξεως στη μητέρα.

2. Νομοθετικό διάταγμα 1153/1972

Το διάταγμα αυτό προβλέπει τόσο μηνιαία όσο και ετήσια οικογενειακά επιδόματα. Ανάλογα με τον αριθμό των τέκνων τα επιδόματα ανέρχονται σε 500 έως 1 000 δραχμές μηνιαίως ή σε 2 000 έως 2 500 δραχμές ετησίως¹⁵ και προϋποθέτουν την ιδιότητα του Έλληνα υπηκόου ή ομογενούς.

4. Υπουργική απόφαση ΓΙα/440 της 7/21 Φεβρουαρίου 1991

Πρόκειται για εκτελεστική απόφαση του νόμου 1892/1990. Τα άρθρα 2, 13 και 14 θέτουν ορισμένες προϋποθέσεις καταβολής των προβλεπομένων στο άρθρο 63 του νόμου 1892/1990 επιδομάτων. Εν περιλήψει, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι όλα τα επιδόματα που χορηγούνται βάσει της νομικής αυτής πράξεως εξαρτώνται από την προϋπόθεση ότι οι δικαιούχοι είναι Έλληνες υπήκοοι ή Έλληνες το γένος. Η απώλεια της υπηκοότητας έχει ως συνέπεια, για παράδειγμα, την άμεση απώλεια του δικαιώματος για τη χορήγηση επιδόματος¹⁶.

3. Νόμος 1892/1990

Το άρθρο 63 του νόμου αυτού της 31ης Ιουλίου 1990 προβλέπει, στις παραγράφους 1 και 2, για τις μητέρες, οι οποίες αποκτούν τρίτο παιδί, μηνιαίο επίδομα ύψους 34 000 δραχμών, το οποίο καταβάλλεται επί τρία έτη ή έως ότου συμπληρωθεί η τριετία από την ημερομηνία γεννήσεως του τρίτου παιδιού. Στη μητέρα που θεωρείται πολύτεκνη κατά τον νόμο 1910/1944 καταβάλλεται, κατά την παράγραφο 3 της διατάξεως, μηνιαίο επίδομα μέχρι τη συμπλήρωση του

7. Η *Επιτροπή* υποστηρίζει την άποψη ότι όλα τα επιδόματα που στηρίζονται στις προηγούμενως αναφερθείσες νομικές διατάξεις προϋποθέτουν ότι ο δικαιούχος έχει την ελληνική ιθαγένεια¹⁷, πράγμα το οποίο συνιστά αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας. Η άνιση μεταχείριση στηρίζεται είτε άμεσα στις νομοθετικές διατάξεις είτε, εν πάση περιπτώσει, σε εισάγουσα δυσμενή διάκριση διοικητική πρακτική, όπως, για παράδειγμα, κατά την εφαρμογή του νόμου 1910/1944. Η άνιση

16 — Βλ., για παράδειγμα, άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο δ', και άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της υπουργικής αποφάσεως.

17 — Πρόκειται για την ιδιότητα του Έλληνα υπηκόου ή ομογενούς. Οσάκις κατωτέρω γίνεται λόγος περί υπηκοότητας, ο όρος αυτός πρέπει να λαμβάνεται υπόψη υπό την ευρεία αυτή έννοια.

15 — Βλ. άρθρα 3, 4 και 7 του νομοθετικού διατάγματος.

μεταχείριση συνιστά παραβίαση της κατά το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύσεως των διακρίσεων ως προς ορισμένες από τις εκφάνσεις της που περιλαμβάνονται στη Συνθήκη και στο παράγωγο κοινοτικό δίκαιο.

8. Η Επιτροπή στηρίζεται στα άρθρα 7¹⁸, 48 και 52 της Συνθήκης, καθώς και στο άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68¹⁹, στο άρθρο 7 του κανονισμού 1251/70²⁰, στο άρθρο 7 της οδηγίας 75/34²¹ και στο άρθρο 3 του κανονισμού 1408/71²².

9. Κατά την Επιτροπή, κοινό χαρακτηριστικό των επιδομάτων είναι ότι πρόκειται περί ενισχύσεων κοινωνικού χαρακτήρα, οι οποίες χορηγούνται είτε κατόπιν ελέγχου της απορίας είτε χωρίς τον εν λόγω έλεγχο. Κατά αυστηρώς αφηρημένη θεώρηση, θα ήταν δυνατόν ορισμένα από τα επιδόματα να εμπίπτουν τόσο στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 όσο και στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1612/68. Καθοριστική σημασία στη συγκεκριμένη υπόθεση έχουν οι συνθήκες της ατομικής περιπτώσεως. Η νομολογία αναγνωρίζει το ενδεχόμενο να εμπίπτει ένα επίδομα, εντελώς υποθετικά, στο πεδίο εφαρμογής των δύο κανονισμών²³.

10. Ορισμένα από τα επιδόματα πρέπει να χαρακτηρισθούν ως οικογενειακές παροχές ή οικογενειακά επιδόματα υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71²⁴. Για την επίλυση του ζητήματος αν μία παροχή πρέπει να κριθεί βάσει των κανονισμών 1612/68, 1408/71, 1251/70 ή της οδηγίας 75/34, σημασία έχει η προσωπική κατάσταση του αιτούντος. Πράγματι έχει σημασία αν ο αιτών απασχολείται ως μισθωτός ή μη μισθωτός, αν ασκεί ενεργό επαγγελματική δραστηριότητα ή αν κάνει χρήση του δικαιώματος παραμονής του μετά την άσκηση ορισμένης εργασίας και αν επικαλείται ίδια ή εξ άλλου προσώπου ελκόμενα δικαιώματα. Κατόπιν ερωτήσεως του Δικαστηρίου, η Επιτροπή υπέβαλε έκθεση των εν λόγω νομικών διατάξεων και του ενδεχομένου πεδίου εφαρμογής τους.

11. Στο μέτρο που η Ελληνική Κυβέρνηση προβάλλει τον ισχυρισμό ότι ορισμένα από τα επιδόματα χορηγούνται για δημογραφικούς λόγους, η Επιτροπή τονίζει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου²⁵, οι λόγοι δημογραφικής πολιτικής δεν είναι πρόσφοροι για να δικαιολογήσουν μια δυσμενή διάκριση. Τέλος, η επίκληση σχεδίου νόμου για την τροποποίηση των επικριθεισών διατάξεων πρέπει εν πάση περιπτώσει να αξιολογηθεί εν μέρει ως αναγνώριση της ανάγκης τροποποιήσεως των εν λόγω διατάξεων. Η εργατική νομοθεσία, στην οποία παραπέμπει η Ελληνική Κυβέρνηση, δεν αποτελεί αντικείμενο της διαφοράς.

18 — Καίτοι η Επιτροπή στηρίζεται, στο δικόγραφο της προσφυγής της, στο άρθρο 7 της Συνθήκης, η γενική απαγόρευση των διακρίσεων περιλαμβάνεται εν τούτοις στο άρθρο 6 της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

19 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33).

20 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64).

21 — Οδηγία 75/34/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 1974, περί του δικαιώματος των υπηκόων ενός κράτους μέλους να παραμένουν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό μη μισθωτής δραστηριότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 191).

22 — Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που δικαιούνται εντός της Κοινότητας (κωδικοποιημένη έκδοση, ΕΕ L 28 της 30ής Ιανουαρίου 1997, σ. 4).

23 — Απόφαση της 10ης Μαρτίου 1993 στην υπόθεση C-111/91, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (Συλλογή 1993, σ. I-817, σκέψη 21).

24 — Βλ. άρθρο 1, στοιχείο κα'.

25 — Απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1982 στην υπόθεση 65/81, Reina (Συλλογή 1982, σ. 33, σκέψη 15).

12. Η *Ελληνική Κυβέρνηση* είναι της γνώμης ότι η προσφυγή είναι αβάσιμη. Επιπλέον, ως προς ορισμένα σημεία, οι αιτιάσεις στερούνται θεμελιώσεως. Πράγματι, οι βασικές περιπτώσεις εκτίθενται ανακριβώς.

13. Η νομική κατάσταση πολυμελών οικογενειών ρυθμίζεται σε διαφόρους κανόνες. Τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στις οικογένειες αυτές είναι εγκατεσπαρμένα σε αρκετές νομικές πράξεις. Ακόμη και ο ορισμός της «πολυμελούς οικογένειας» δεν είναι ενιαίος. Το διάσπαρτο των νομικών διατάξεων που πρέπει να ληφθούν υπόψη εξηγεί τη μέχρι τώρα μη ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των κοινοτικών πολιτών. Η αναγνώρισή τους ως δικαιούχων επιδομάτων έχει δρομολογηθεί.

14. Το κοινό χαρακτηριστικό των χορηγούμενων σε μέλη πολυμελών οικογενειών επιδομάτων είναι ότι στηρίζονται σε ιστορικούς και κοινωνιολογικούς λόγους. Η προστασία της οικογένειας έχει συνταγματική ισχύ. Ένα μέρος των επιδομάτων στηρίζεται, ενόψει της γηράνσεως του ελληνικού πληθυσμού, σε δημογραφικούς λόγους. Ορισμένες από τις διατάξεις που εκθέτει η Επιτροπή έχουν περιπέσει σε αχρησία. Τα άρθρα 3, 4, 5, 6, 9 και 12 του *νόμου 1910/1944* έχουν στο μεταξύ καταστεί για διαφόρους λόγους — και για την παρούσα διαφορά ²⁶ — άνευ αντικειμένου.

15. Για τα κατά το *νομοθετικό διάταγμα 1153/1972* ²⁷ επιδόματα δεν είναι καθοριστική η ιδιότητα του πολυτέκνου υπό την έννοια του νόμου 1910/1944. Συναφώς, ακόμη και κοινοτικοί πολίτες θα μπορούσαν να λάβουν τα επιδόματα, διότι το παράρτημα I της Πράξεως Προσχωρήσεως περιλαμβάνει προβλεπόμενο στο άρθρο 21 της Πράξεως πίνακα, ο οποίος, με τον τίτλο «IX — Κοινωνική πολιτική», διευρύνει το παράρτημα V του κανονισμού 1408/71 ως προς το στοιχείο «Ε — Ελλάς», το οποίο περιλαμβάνει ορισμό των εργαζομένων που έχουν δικαίωμα χορηγήσεως οικογενειακών επιδομάτων ²⁸.

16. Κατά την Ελληνική Κυβέρνηση, τα κατά το άρθρο 63 του *νόμου 1892/1990* ²⁹ επιδόματα χορηγούνται στο πλαίσιο της επιδιώξεως δημογραφικών σκοπών. Έχουν τον χαρακτήρα τιμητικής διακρίσεως για την ιδιαίτερη προσφορά της πολύτεκνης μητέρας προς την κοινωνία. Ειδικότερα η ισόβια σύνταξη χορηγείται «τιμής ένεκεν». Η σύνταξη ακριβώς αυτή δεν μπορεί να ενταχθεί στο πεδίο εφαρμογής ούτε του κανονισμού 1408/71 ούτε του κανονισμού 1612/68. Στο μέτρο που δημογραφικοί μόνο λόγοι δεν αρκούν για να δικαιολογήσουν τη χορήγηση επιδομάτων σε Έλληνες το γένος, πρέπει να ληφθεί υπόψη το περαιτέρω στοιχείο της ηθικής αναγνωρίσεως της προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο. Πρέπει συναφώς να ανα-

27 — Πρβλ. ανωτέρω, σημείο 6, 2.

28 — Πρβλ. ΕΕ ειδική έκδοση της 19ης Νοεμβρίου 1979, σ. 99, 101.

29 — Πρβλ. ανωτέρω, σημείο 6, 3.

26 — Πρβλ. το άρθρο 5 του νόμου, το οποίο προβλέπει απαλλαγή από τη στρατιωτική θητεία.

φερθεί η νομολογία του Δικαστηρίου στις υποθέσεις *Even* και *de Vos*³⁰. Επιπλέον, σε σχέση με τα λοιπά επιδόματα του άρθρου 63 του νόμου 1892/1990, έχει δρομολογηθεί τροποποίηση της νομοθεσίας. Η εργατική νομοθεσία αποτελεί ούτως ή άλλως αντικείμενο τροποποιήσεως, προκειμένου να προσαρμοστεί στα κοινοτικά πρότυπα.

17. Η αναγγελθείσα από την Ελληνική Κυβέρνηση, με την επιστολή της 3ης Απριλίου 1997, τροποποίηση της νομοθεσίας³¹ με το άρθρο 39 του νόμου 2459/97 έχει κατ' ουσίαν το ακόλουθο περιεχόμενο: επεκτείνεται ρητώς το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 1 και 2 του νόμου 1910/1944 (ορισμός και διαδικασία αναγνωρίσεως της ιδιότητας του πολυτέκνου) ώστε να περιλάβει και κοινοτικούς πολίτες³². Προβλέπεται ρητώς η χορήγηση των εκτιθεμένων στο άρθρο 63, παράγραφοι 1 έως 3, του νόμου 1892/1990 επιδομάτων (μηνιαίως καταβαλλομένων οικογενειακών επιδομάτων στη μητέρα) και στους υπηκόους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν και για τους Έλληνες³³.

Γ — Η γνώμη μου επί της υποθέσεως

α — Επί του παραδεκτού

18. Ενόψει της τροποποίησης της νομοθεσίας που επήλθε κατά τη διάρκεια της

έγγραφης διαδικασίας, τίθεται, τουλάχιστον εν μέρει, το ζήτημα του εννόμου συμφέροντος προς άσκηση προσφυγής.

19. Εφόσον η Ελληνική Κυβέρνηση θέσπισε νομικούς κανόνες οι οποίοι — ας υποτεθεί εν προκειμένω — ικανοποίησαν εν πάση περιπτώσει εν μέρει το αίτημα της προσφυγής, θα μπορούσε να επέλθει μερική κατάργηση της δίκης. Εν τούτοις το Δικαστήριο δεν συνηθίζει, στο πλαίσιο διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως της Συνθήκης, να προβαίνει σε δηλώσεις περί καταργήσεως της δίκης. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στις ιδιομορφίες της διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως. Κατ' αρχάς, αποτελεί διαδεδομένη πρακτική το ότι η Επιτροπή, ως προσφεύγουσα στη διαδικασία διαπιστώσεως παραβάσεως της Συνθήκης, περατώνει κανονικά τη διαδικασία με παραίτηση από το δικόγραφο της προσφυγής, σε περίπτωση άρσεως της αντίθετης προς τη Συνθήκη καταστάσεως. Η δομή της διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως της Συνθήκης, με την υποχρεωτική προ της δικαστικής αμφισβητήσεως διαδικασία την οποία περιλαμβάνει, αποσκοπεί στην εξασφάλιση της δυνατότητας φιλικού διακανονισμού σε κάθε στάδιο της διαδικασίας³⁴. Άλλωστε, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι υφίσταται έννομο συμφέρον για την παροχή δικαστικής προστασίας όταν η προσαπτόμενη συμπεριφορά διαρκεί ακόμη κατά την εκπνοή της τασσομένης με την αιτιολογημένη γνώμη στο κράτος μέλος προθεσμίας για να συμμορφωθεί προς τη γνώμη αυτή³⁵.

30 — Βλ. αποφάσεις της 31ης Μαΐου 1979, 207/78, *Even* (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 19), και της 14ης Μαρτίου 1996, C-315/94, *de Vos* (Συλλογή 1996, σ. I-1417).

31 — ΦΕΚ Α' 17, της 18ης Φεβρουαρίου 1997.

32 — Πρβλ. άρθρο 39, παράγραφος 5, του νόμου 2459/97.

33 — Πρβλ. άρθρο 39, παράγραφος 6, του νόμου 2459/97.

34 — Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η προ της δικαστικής αμφισβητήσεως διαδικασία πρέπει να παρέχει και στο οικείο κράτος μέλος τη δυνατότητα να συμμορφωθεί προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο. Πρβλ. απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1997 στην υπόθεση C-207/96, *Επιτροπή κατά Ιταλίας* (Συλλογή 1997, σ. I-6869, σκέψη 17), και απόφαση της 20ής Μαρτίου 1997 στην υπόθεση C-96/95, *Επιτροπή κατά Γερμανίας* (Συλλογή 1997, σ. I-1653, σκέψη 22).

35 — Βλ. αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 1997 στην υπόθεση C-361/95, *Επιτροπή κατά Ισπανίας* (Συλλογή 1997, σ. I-7351, σκέψεις 13 και 14) της 10ης Σεπτεμβρίου 1996 στην υπόθεση C-61/94, *Επιτροπή κατά Γερμανίας* (Συλλογή 1996, σ. I-3989, σκέψη 42) και της 1ης Ιουνίου 1995 στην υπόθεση C-123/94, *Επιτροπή κατά Ελλάδος* (Συλλογή 1995, σ. I-1457, σκέψη 7).

20. Δεν αμφισβητείται ότι η νομική κατάσταση κατά της οποίας βάλλει η Επιτροπή ισχυρε πλήρως κατά την εκπνοή της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας. Επομένως, μπορεί κατ' αρχήν να γίνει δεκτό, χωρίς περαιτέρω έλεγχο, ότι υφίστατο έννομο συμφέρον για την παροχή δικαστικής προστασίας διά της ασκήσεως προσφυγής.

β — Επί του βασίμου

21. Η κατά το κοινοτικό δίκαιο απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων που θεμελιώνεται στη Συνθήκη περιλαμβάνεται στις βασικές αρχές της κοινοτικής έννομης τάξεως. Είναι συμφυής με τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Επομένως, ορθώς η αφετηρία της στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων εντοπίζεται στα άρθρα 6, 48, παράγραφος 2, και 52 της Συνθήκης. Η απαγόρευση της άνισης μεταχειρίσεως λόγω ιθαγένειας συγκεκριμενοποιείται σε νομικές πράξεις του παραγώγου κοινοτικού δικαίου και καθίσταται κατά τον τρόπο αυτό λειτουργική στο εκάστοτε κανονιστικό πλαίσιο.

22. Ο κανονισμός 1612/68, για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, ορίζει, στο άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2, για παράδειγμα, τα εξής:

«1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών να έχει, λόγω της ιθαγενείας του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς

τους όρους απασχολήσεως και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επανασασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.

2. Απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.»

Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, ορίζει τα εξής:

«Τα πρόσωπα που κατοικούν στο έδαφος ενός από τα κράτη μέλη και για τα οποία ισχύουν οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού υπόκεινται στις υποχρεώσεις και απολαύουν των δικαιωμάτων που απορρέουν από την νομοθεσία κάθε κράτους μέλους υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του, υπό την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων του παρόντος κανονισμού.»

Κατά το άρθρο 7 του κανονισμού 1251/70, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας, «το δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως που αναγνωρίζεται από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου διατηρείται υπέρ των δικαιούχων του παρόντος κανονισμού.»

Τέλος, το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34, περί του δικαιώματος των υπηκόων ενός κράτους μέλους να παραμένουν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό μη μισθωτής δραστηριότητας, ορίζει τα εξής: «Τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν στα πρόσωπα που δικαιούνται παραμονής το δικαίωμα ίσης μεταχειρίσεως που θεσπίζεται από τις οδηγίες του Συμβουλίου περί καταργήσεως των περιορισμών στην ελευθερία εγκαταστάσεως σύμφωνα με τον τίτλο ΙΙΙ του γενικού προγράμματος που προβλέπει την κατάργηση αυτή.»

γής του κανονισμού 1408/71 ορίζεται στο άρθρο 4 ως εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός ισχύει για όλες τις νομοθεσίες που αφορούν τους ακόλουθους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης:

(...)

23. Εν περιλήψει, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η κατά το κοινοτικό δίκαιο αρχή της ίσης μεταχειρίσεως για μισθωτούς και μη μισθωτούς ισχύει κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού τους βίου και περαιτέρω, καθόσον κάνουν χρήση του δικαιώματός τους παραμονής. Ανάλογα με το προσωπικό πεδίο εφαρμογής των σχετικών νομικών πράξεων, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως καλύπτει και μέλη της οικογενείας των προαναφερθέντων προσώπων.

η) Οικογενειακές παροχές

(...).»

24. Όσον αφορά το σύνολο των εν λόγω επιδομάτων του ελληνικού δικαίου, τα οποία αποτελούν αντικείμενο της δίκης, πρόκειται περί παροχών κοινωνικού χαρακτήρα, οι οποίες είτε εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71 είτε καλύπτονται από το άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68. Το καθ' ύλην πεδίο εφαρμο-

25. Κατά πάγια νομολογία, μια παροχή πρέπει να θεωρείται ως παροχή κοινωνικής ασφάλισης «εφόσον χορηγείται χωρίς οποιαδήποτε ατομική και εισάγουσα διακρίσεις στάθμιση των ατομικών αναγκών στους δικαιούχους βάσει μιας από τον νόμο καθορισμένης καταστάσεως και εφόσον αυτή έχει σχέση με κάποιον από τους κινδύνους που ρητώς απαριθμούνται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71»³⁶.

36 — Βλ. προπαρατεθείσα (στην υποσημείωση 23) απόφαση Επιτροπής κατά Λουξεμβούργου, σκέψη 29, με περαιτέρω παραπομπές.

26. Το άρθρο 1, στοιχείο α', περιλαμβάνει ορισμό των οικογενειακών παροχών και επιδομάτων. Η διάταξη αυτή διαλαμβάνει τα εξής:

«i) Ως “οικογενειακή παροχή” νοείται κάθε παροχή εις είδος ή εις χρήμα, προορισμένη να αντισταθμίσει τα οικογενειακά βάρη, στο πλαίσιο των διατάξεων του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο η), με εξαίρεση τα ειδικά επιδόματα τοκετού ή υιοθεσίας που αναφέρονται στο παράρτημα II·

ii) ως “οικογενειακό επίδομα” νοείται η περιοδική παροχή εις χρήμα που χορηγείται αποκλειστικά ανάλογα με τον αριθμό και, ενδεχομένως, την ηλικία των μελών της οικογενείας».

Στο παράρτημα II του κανονισμού δεν προβλέπονται για την Ελλάδα επιδόματα τοκετού ή υιοθεσίας. Στο παράρτημα αυτό αναφέρεται ρητώς: «ουδέν».

27. Όπως ορθώς ισχυρίζεται η Επιτροπή, προκειμένου να ληφθεί οριστική απόφαση όσον αφορά το ζήτημα ποιος από τους αναφερόμενους κανόνες του κοινοτικού δικαίου έχει εφαρμογή, σημασία στην πράξη έχει η συγκεκριμένη κατάσταση του δικαιούχου. Ο έλεγχος αυτός δεν είναι δυνατός σε επίπεδο αφηρημένης θεωρήσεως της διαδικασίας διαπιστώσεως παραβάσεως της Συνθήκης. Εν τούτοις, αυτό δεν εμποδίζει κατ' αρχήν να διαπιστωθεί αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, εφόσον όλες οι μνημονευθείσες νομικές διατάξεις αποτελούν έκφραση της κατά το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων λόγω ιθαγένειας.

1) Ως προς τον νόμο 1910/1944

28. Αναμφιβόλως τα άρθρα 1 και 2 του νόμου 1910/1944 ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία για την απόκτηση της κατά το γράμμα του νόμου ιδιότητας «πολυτέκνου». Καίτοι οι διατάξεις αυτές δεν συνδέονται ρητώς με την ελληνική ιθαγένεια, πρέπει να θεωρηθεί δεδομένο ότι η πολυτεκνική ιδιότητα αναγνωρίζεται, κατά πάγια διοικητική πρακτική, μόνο σε Έλληνες το γένος. Τούτο μαρτυρούν, κατ' αρχάς, οι καταγγελίες οι οποίες προκάλεσαν την επέμβαση της Επιτροπής. Επιπλέον, από την άμυνα της Ελληνικής Κυβερνήσεως μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η ιδιότητα του πολυτέκνου υπό την έννοια των εν λόγω διατάξεων δεν αναγνωριζόταν στους κοινωνικούς υπηκόους, διότι η κυβέρνηση αυτή αναφέρθηκε κατ' αρχάς μόνον στο παρωχημένο περιεχόμενο του νόμου, στη συνέχεια όμως επέκτεινε με τον νόμο 2459/97 την εφαρμογή των άρθρων 1 και 2 του νόμου 1910/1944 στους κοινωνικούς υπηκόους.

29. Έστω και αν — όπως διατείνεται η Ελληνική Κυβέρνηση — τα άρθρα 3, 4, 5, 6, 9 και 12 του νόμου 1910/1944 έχουν περιπέσει σε αχρηστία, τα άρθρα 7, 8, 10 και 11 εξακολουθούν να διατηρούν μέχρι σήμερα τη σημασία τους — πράγμα το οποίο επισήμανε ρητώς η Επιτροπή κατά την προφορική διαδικασία. Ρυθμίζουν κοινωνικά πλεονεκτήματα, για την απόλαυση των οποίων η αναγνώριση της πολυτεκνικής ιδιότητας υπό την έννοια των άρθρων 1 και 2 αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση. Το άρθρο 7 του νόμου, για παράδειγμα, έχει ως αντικείμενο την μείωση κατά το ήμισυ όλων των δικαστικών δαπανών. Το άρθρο 8 ρυθμίζει ορισμένες φορολογικές ελαφρύνσεις ή φορολογικές απαλλαγές. Το άρθρο 10 έχει ως

αντικείμενο, παράλληλα με ορισμένα πλεονεκτήματα στις δημόσιες υπηρεσίες, την έκπτωση επί των τιμολογίων που ισχύουν στα δημόσια μέσα μεταφοράς. Το άρθρο 11 ρυθμίζει την παροχή οικονομικής βοήθειας για την περίθαλψη ανηλίκων ή ασθενών τέκνων καθώς και παροχές οι οποίες συνιστούν συμβολή στην προικοδότηση των θυγατέρων.

2) Ως προς το νομοθετικό διάταγμα 1153/1972

30. Το διάταγμα αυτό ενέχει άμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, στο μέτρο που θέτει ρητώς ως προϋπόθεση την ελληνική υπηκοότητα των δικαιούχων. Βεβαίως η Ελληνική Κυβέρνηση υποστηρίζει την άποψη ότι οι προϋποθέσεις χορηγήσεως των σχετικών επιδομάτων διευρύνθηκαν με την Πράξη Προσχωρήσεως ώστε να καλύπτουν τους υπηκόους των κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το προαναφερθέν χωρίο της Πράξεως Προσχωρήσεως περιλαμβάνει εν τούτοις μόνον ορισμό των εργαζομένων που έχουν δικαίωμα στη χορήγηση οικογενειακών επιδομάτων για την εφαρμογή του κανονισμού 1408/71. Δεν παρατίθενται στο χωρίο αυτό οι διατάξεις περί χορηγήσεως επιδομάτων. Έστω και αν οι διατάξεις αυτές πρέπει να λαμβάνονται εμμέσως υπόψη στο πλαίσιο της εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, σε τίποτα δεν αλλάζει η δυνάμενη στην περίπτωση αυτή να οδηγήσει σε παρανοήσεις διατύπωση του νομοθετικού διατάγματος 1153/1972. Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, δεν αρκεί η μεταβολή διοικητικής πρακτικής για την άρση του ασυμβιβάστου της νομοθε-

σίας προς τη Συνθήκη³⁷. Οι οικείες διατάξεις πρέπει να προσαρμοστούν κατά τρόπο μη δυνάμενο να οδηγήσει σε παρανοήσεις προς τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου.

3) Ως προς τον νόμο 1892/1990

31. Τα επιδόματα του άρθρου 63, παράγραφοι 1 έως 3, του νόμου αφορούν οικογενειακές παροχές υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71, η καταβολή των οποίων προβλέπεται ρητά, βάσει της υπουργικής αποφάσεως ΓΙΑ/440 της 7/21 Φεβρουαρίου 1991, μόνον για τους Έλληνες. Οι δημογραφικοί λόγοι, στους οποίους η Ελληνική Κυβέρνηση στηρίζει τη χορήγηση των επιδομάτων, δεν είναι εν τούτοις πρόσφοροι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου³⁸, για να δικαιολογήσουν δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας. Δεν πρόκειται επίσης, στην περίπτωση των διατάξεων αυτών, για δυνάμενη να οδηγήσει σε παρανοήσεις ερμηνεία του εθνικού δικαίου υπό το πρίσμα του κοινοτικού δικαίου, αλλά για εισάγουσα δυσμενή διάκριση ρύθμιση, η οποία θεσπίστηκε ρητώς μετά την προσχώρηση στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

32. Το αυτό ισχύει όμως και για την κατά το άρθρο 63, παράγραφος 4, του νόμου χορηγούμενη σύνταξη. Ως «περιοδική παροχή εις χρήμα που χορηγείται αποκλειστικά ανάλογα με τον αριθμό και, ενδεχομένως, την ηλικία των μελών της οικογενείας», η εν

37 — Βλ. απόφαση της 13ης Μαρτίου 1997 στην υπόθεση C-197/96, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1997, σ. I-1489, σκέψη 14), απόφαση της 7ης Μαρτίου 1996 στην υπόθεση C-334/94, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1996, σ. I-1307, σκέψη 30).

38 — Βλ. την προπαρατεθείσα (στην υποσημείωση 25) υπόθεση Reina.

λόγω σύνταξη πρέπει να θεωρηθεί ως οικογενειακό επίδομα υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71. Και ο σύζυγος εργαζομένου μπορεί να επικαλεστεί, στο πλαίσιο του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως κατά το άρθρο 3 του κανονισμού³⁹.

33. Έστω και αν υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την κατάταξη της παροχής βάσει των κατηγοριών των παροχών του κανονισμού 1408/71, πρέπει εν πάση περιπτώσει να θεωρηθεί ως δεδομένο ότι πρόκειται για κοινωνικό πλεονέκτημα, υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ως κοινωνικά πλεονεκτήματα νοούνται όλα εκείνα «τα οποία, ανεξαρτήτως του αν συνδέονται ή όχι με σύμβαση εργασίας, αναγνωρίζονται γενικά στους ημεδαπούς εργαζομένους, λόγω κυρίως της αντικειμενικής ιδιότητας των τελευταίων ως εργαζομένων ή λόγω του ότι έχουν απλώς την κατοικία τους στο εθνικό έδαφος, και των οποίων η χορήγηση κατ' επέκταση και στους εργαζομένους υπηκόους άλλων κρατών μελών, εμφανίζεται επομένως ικανή να διευκολύνει την κινητικότητα τους εντός της Κοινότητας»⁴⁰. Ακόμη και αν η πολύτεκνη μητέρα δεν είχε η ίδια την ιδιότητα της εργαζομένης, θα αρκούσε το ότι ο πατέρας θα έπρεπε να θεωρηθεί ως εργαζόμενος υπό την έννοια της διατάξεως, διότι, κατά το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68, και ο σύζυγος του μισθωτού δικαιούται των παροχών του κανονισμού. Η ίση μεταχείριση των μελών της οικογένειας στον τομέα των κοινωνικών πλεονεκτημάτων, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, αναγνωρίζεται κατά πάγια νομολο-

γία⁴¹. Επομένως, η κατά το άρθρο 63, παράγραφος 4, του νόμου σύνταξη πρέπει να χορηγείται στις πολύτεκνες μητέρες που έχουν την υπηκοότητα κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υπό τις ίδιες προϋποθέσεις όπως στις Ελληνίδες.

34. Στο επιχείρημα της Ελληνικής Κυβερνήσεως, ότι η σύνταξη χορηγείται «τιμής ένεκεν» για την αναγνώριση των υπηρεσιών των πολυτέκνων μητέρων και, επομένως, πρέπει να καταβάλλεται αποκλειστικά σε Ελληνίδες, πρέπει να αντιταχθεί ότι η κοινωνική προσφορά των μητέρων που έχουν την υπηκοότητα κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι παρεμφερής προς την προσφορά των Ελληνίδων γυναικών. Μπορεί να ληφθεί υπόψη ότι οι εγκατεστημένοι στην Ελλάδα γονείς και τα τέκνα πολυμελών οικογενειών καταβάλλουν φόρους και κοινωνικές εισφορές στο ελληνικό σύστημα. Επομένως, το κοινωνικό όφελος βαίνει πέραν της ηθικής συμβολής. Η νομολογία Even και de Vos, η οποία αφορούσε ευεργέτημα χορηγούμενο κατά την καταβολή συντάξεως γήρατος για δοκιμασίες που υπέστησαν ορισμένα πρόσωπα υπέρ της χώρας κατά τη διάρκεια του πολέμου⁴² ή μερική αντιστάθμιση, από απόψεως δικαίου κοινωνικής ασφάλισης, των αρνητικών συνεπειών που απορρέουν από την υποχρέωση εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας⁴³, δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπό κρίση υπόθεση. Η περίπτωση της προσωπικής θυσίας για την χώρα, της οποίας την ιθαγένεια έχει ο δικαιούχος, δεν είναι δεκτική συγκρίσεως. Στο μέτρο που το κατά το άρθρο 63, παράγραφος 4, του νόμου 1892/1990 πλεονέκτημα πρέπει να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1408/71 και 1612/68, η εν

39 — Απόφαση της 30ής Απριλίου 1996 στην υπόθεση C-308/93, Cabanis-Issarte (Σύλλογος 1996, σ. I-2097, σκέψη 44).

40 — Απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 1997 στην υπόθεση C-57/96, Meints (Σύλλογος 1997, σ. I-6689, σκέψη 39).

41 — Βλ. την προπαρατεθείσα (στην υποσημείωση 39) απόφαση Cabanis-Issarte, σκέψη 38.

42 — Βλ. την προπαρατεθείσα (στην υποσημείωση 30) απόφαση Even, σκέψη 23.

43 — Βλ. την προπαρατεθείσα (στην υποσημείωση 30) απόφαση de Vos, σκέψη 21.

προκειμένου υποστηριζόμενη άποψη επρωνύεται και από την απόφαση *Mora Romero*⁴⁴, με την οποία ο χρόνος διακοπής της εκπαιδευσεως λόγω εκπληρώσεως της στρατιωτικής θητείας — και σε άλλο κράτος μέλος — αναγνωρίσθηκε ως χρόνος που πρέπει να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο της χορηγήσεως συντάξεως ορφανού.

35. Τέλος, πρέπει να εξεταστεί το άρθρο 39 του νόμου 2459/97. Πρέπει να γίνει δεκτή η άποψη της Επιτροπής ότι ο νόμος αυτός ήρε εν μέρει μόνο τη συνιστώσα παράβαση της Συνθήκης κατάσταση. Το δυνάμενο να προκαλέσει παρανοήσεις κείμενο του νομοθετικού διατάγματος 1153/1972 εξακολουθεί να ισχύει. Τα κατά το άρθρο 63 του νόμου 1892/1990 επιδόματα εν μέρει μόνο είναι δυνατόν να χορηγηθούν σε υπηκόους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Επιβαρυντικό είναι επίσης το γεγονός ότι ο νόμος 1892/1990, σε συνδυασμό με την υπουργική απόφαση ΓΙΑ/440 της 7/21 Φεβρουαρίου 1991, θεσπίστηκε σε χρόνο σαφώς μεταγενέστερο της προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρω-

παϊκή Κοινότητα. Όσον αφορά τα κατά το άρθρο 63, παράγραφος 4, του νόμου 1892/1990 επιδόματα, η Ελληνική Κυβέρνηση εμμένει στην άποψή της ότι η δυσμενής διάκριση μπορεί να δικαιολογηθεί από δημογραφικούς λόγους. Επομένως, έστω και αν λαμβανόταν υπόψη ο νόμος 2459/97⁴⁵, θα έπρεπε να διαπιστωθεί παράβαση της Συνθήκης εκ μέρους της Ελληνικής Δημοκρατίας. Το στοιχείο όμως αυτό δεν έχει εν προκειμένω σημασία, διότι η νομική κατάσταση κατά την εκπνοή της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας συνιστά παράβαση της Συνθήκης. Επομένως, πρέπει να γίνει εν όλω δεκτό το αίτημα της Επιτροπής.

Επί των δικαστικών εξόδων

Σύμφωνα με το άρθρο 69, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα. Επειδή η καθής, κατά την προτεινόμενη εν προκειμένω λύση, θα ηττάτο, θα έπρεπε να φέρει τα έξοδα της διαδικασίας.

Δ — Πρόταση

36. Ως συνέπεια των προηγούμενων σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως εξής:

«1) Η Ελληνική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το κοινοτικό δίκαιο και δη από τα άρθρα 48 και 52 της Συνθήκης ΕΚ, το άρθρο 7 του

44 — Απόφαση της 25ης Ιουνίου 1997 στην υπόθεση C-131/96 (Σύλλογή 1997, σ. I-3659).

45 — Για το περιεχόμενο του νόμου, πρβλ. ανωτέρω σημείο 17.

κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68, το άρθρο 7 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70, το άρθρο 7 της οδηγίας 75/34/ΕΟΚ, και το άρθρο 3 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71, καθόσον αποκλείει, με κανονιστικές διατάξεις και συνεπεία διοικητικής πρακτικής, λόγω της ιθαγένειάς τους, τους εργαζομένους υπηκόους των άλλων κρατών μελών της Κοινότητας, είτε είναι μισθωτοί είτε ανεξάρτητοι επαγγελματίες, καθώς και τα μέλη της οικογενείας τους, αφενός μεν, από την αναγνώριση της ιδιότητας πολυτέκνου ενόψει της χορηγήσεως των παροχών που προβλέπονται υπέρ των πολυμελών οικογενειών, αφετέρου δε, από τη χορήγηση των οικογενειακών επιδομάτων.

2) Η Ελληνική Δημοκρατία θα φέρει τα έξοδα της διαδικασίας.»